

Для стимулювання виробників реалізувати екологічні заходи на своїх підприємствах у нашій державі потрібно активніше застосовувати на місцевому рівні такі фінансові інструменти регулювання природокористування, як екологічні податкові пільги, «зелений» тариф, «зелений» кредит, «зелені» іноземні інвестиції тощо. Причому наголос треба робити не стільки на штрафні санкції, скільки на фінансові стимули, що заохочують бізнес запроваджувати більш сучасні екологічні технології.

Джерела та література

1. Запатрина И. В. Перспективы использования механизмов публично-частного партнерства для развития инфраструктуры в Украине. *Демографія та соціальна економіка*. 2012. № 1. С. 94–102.
2. Порфирьев Б. Н. «Зеленые» тенденции в мировой финансовой системе. *Мировая экономика и международные отношения*. 2016. № 9. С. 5–16.
3. Сундук А. Аналіз змістовних характеристик фінансово-економічного регулювання у сфері природокористування. *Економіст*. 2017. № 12. С. 31–34.
4. Замасло О. Т. Податкова система України: теорія, методологія, практика : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. 420 с.
5. Наукові дискусії. *Регіональна економіка*. 2016. № 3. С. 142–162.

References

1. Zapatrina I. V. (2012). Perspektivy ispolzovania mehanizmov publichno-chastnogo partnerstva dlia razvitiia infrastruktury v Ukraine. [Prospects of using public-private partnership mechanisms for infrastructure development in Ukraine]. *Demografia ta socialna ekonomika [Demography and Social Economy]* [in Russian].
2. Porfirev B. N. (2016). «Zelenye» tendencii v mirovoj finansovoj sisteme «Green» trends in the world financial system]. *Mirovaia ekonomika i mezhdunarodnye otnoshenia [World Economy and International Relations]* [in Russian].
3. Sunduk A. (2017). Analiz zmistovnykh kharakterystyk finansovo-ekonomichnoho rehuliuвання u sferi pryrodokorystuvannya [Analysis of the content characteristics of financial and economic regulation in the field nature management]. *Ekonomist*, 12, 31–34 [in Ukrainian].
4. Zamaslo O. (2017). Podatkova systema Ukrainy: teoria, metodologiya, praktyka [Tax system of Ukraine theory, methodology, practice]. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].
5. Naukovi dyskusiyi (2016). [The scientific discussions]. *Regionalna ekonomika [The regional economy]* [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.09.2018 р.

УДК 330.336

Сучек Світлана,
аспірант I року навчання,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки;
м. Луцьк; e-mail: svetlana.suchek@gmail.com
<https://doi.org/10.29038/2411-4014-2018-03-85-93>

ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

У статті обґрунтовано актуальність екологічної проблеми у світовому та локальному масштабах, визначено екологічне оподаткування одним із найпотужніших важелів її розв'язання. Проведено аналіз європейського досвіду впливу на стан довкілля через економічні інструменти, виокремлено основні групи податків, що належать до групи екологічних у країнах Європи; розглянуто можливість застосування заходів щодо реформування системи екологічного оподаткування в Україні, виходячи з досвіду держав, що досягли значних успіхів у цьому напрямі. Виявлено проблемні моменти щодо екологічного оподаткування в Україні та запропоновано способи їх вирішення з урахуванням досвіду країн, що досягли значних успіхів у цьому напрямі.

Ключові слова: екологічне оподаткування, екологічні податки та збори, європейський досвід, фінансовий механізм, фінансові ресурси, оподаткування.

Сучек Светалана,
аспірант, Восточноєвропейский національний університет
імени Лесі Українки;
г. Луцьк

ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ: ЕВРОПЕЙСКИЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕГО ПРИМЕНЕНИЯ В УКРАИНСКИХ РЕАЛИЯХ

В статье обосновывается актуальность экологической проблемы в мировом и локальном масштабах, определяется экологическое налогообложение одним из самых мощных рычагов ее решения. Проводится анализ европейского опыта воздействия на состояние окружающей среды через экономические инструменты, выделяются основные группы налогов, относящихся к группе экологических в странах Европы, рассмотрена возможность применения мер по реформированию системы экологического налогообложения в Украине, исходя из опыта стран, добившихся значительных успехов в данном направлении. Выявлены проблемные моменты касательно экологического налогообложения в Украине и предложены пути их решения с учетом опыта стран, добившихся значительных успехов в указанном направлении.

Ключевые слова: экологическое налогообложение, экологические налоги и сборы, европейский опыт, финансовый механизм, финансовые ресурсы, налогообложение.

Suchek Svetlana,
postgraduate student
Lesya Ukrainka Eastern European National University;
Lutsk

ECOLOGICAL TAXATION: EUROPEAN EXPERIENCE AND PROSPECTS OF ITS APPLICATION IN UKRAINIAN REALITIES

The problem of environmental taxation is relevant to Ukraine and the world, and more and more scientists are paying attention to its research. Economic instruments should be used to obtain a sustainable result in terms of improving the ecological situation in Ukraine. Such an instrument is environmental taxes and benefits. The article substantiates the urgency of the ecological problem at the global and local scale, and environmental taxation is one of the most powerful levers of its solution. Foreign countries use environmental taxes to stimulate investment and innovation activities in the field of environmental protection.

It is important to note that the feature of ecological taxation is that environmental progress is achieved with the least losses for the economy compared with other regulatory instruments. The use of price incentives by taxation of «harmful production» by higher taxes in comparison with «environmentally friendly» alternatives has a more flexible reaction of producers and consumers. Taxes stimulate behavior change through a system of stimulation, rather than coercion. It is obvious that the ecological taxation system in Ukraine is in its initial phase.

At the same time, an important role is played by the level of environmental consciousness of the population and business in the country, since the question of environmental taxation is not exclusively economic or legal, and above all, is moral and ethical, and every positive changes in this direction are possible only with the understanding of the importance of it by every citizen .

Key words: environmental taxes, EU, Ukraine, ecology, «green» finance, benefits, budget, taxation, state finance.

Постановка проблеми. Беззаперечним є факт, що питання екологічної безпеки планети є одним із найбільш важливих, найочевидніших при цьому й одним із таких, що неможливо вирішити уряду однієї країни самотужки. Щодо питання стану екології ми не можемо говорити про глобалізацію світової економіки як ключовий елемент для об'єднання держав світу, не країн-лідерів, гігантів, держав – основних забруднювачів чи тих, що мають позитивну тенденцію в покращенні екологічного стану власних територій, а урядів усіх без винятку країн. Загально визнано, що людство перебуває на межі екологічної катастрофи, тож рушієм у зміщенні стану довкілля бодай на кілька кроків далі від цієї межі є здоровий глузд та очевидність причинно-наслідкового зв'язку між станом довкілля країн-сусідів, континентів і планети в цілому. Із вищезазначеного випливає, що зусилля екологічно орієнтованих держав даватимуть мінімальний результат у планетарному масштабі до тієї пори, доки уряди решти комплексно підійдуть до вирішення питання стану навколишнього середовища своїх територій. Для максимальної результативності подібних дій у межах сучасних українських реалій проведено аналіз поточного стану екологічного оподаткування в Україні та державах Європи й розглянуто можливість застосування закордонних практик у вітчизняній економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження фінансових проблем розвитку «зеленої» економіки зробили такі зарубіжні та українські вчені, як І. Бистряков, Е. Вайцеккер, І. Вахович,

І. Варламова, В. Геєць, В. Голян, О. Губанова, Б. Данилишин, Г. Дейлі, М. Карлін, В. Кравців, Н. Крафтс, Д. Лижін, С. Мезенцев, Р. Кламтам, Н. Павліха, Б. Порфір'єв, Б. Рубцов, П. Саблук, О. Сохацька, Д. Стігліц, І. Сторонянська, Дж. Сьєберт, Ю. Туниця, Дж. Фарлей, М. Хвесик, Є. Хлобистов й ін. При цьому доопрацювання потребує дослідження впливів фінансово-екологічних інструментів на становлення «зеленої» економіки в країнах світу, що ускладнює їх використання й в Україні. Також специфіка української політичної ситуації, тінізація економіки, недостатня обізнаність населення щодо питань екології, неготовність бізнесу до взяття на себе відповідальності за результати своєї ж екологічно руйнівної діяльності ускладнюють використання світових практик у межах України. Однозначно, що покращення ситуації в державі відбудеться за умови розробки чіткої програми дій у межах вирішення екологічного питання. Програма повинна бути комплексною, уключати освітньо-пропагандистську роботу, законодавчу базу та економічну складову, що полягає в справлянні відповідних податків і зборів, а також належне використання акумульованих коштів.

Мета статті – дослідження досвіду європейських країн щодо економічної складової розв'язання екологічних проблем та адаптація виявлених механізмів для ефективного застосування в Україні, визначення ключових стоп-факторів щодо впровадження вищезазначених заходів і пошук джерел їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Екологічне оподаткування – один із найважливіших стимулів раціонального природокористування. Основна ідея введення екологічних податків полягає у встановленні прямої залежності між розміром податкових відрахувань та ступенем негативного впливу на навколишнє природне середовище й природні ресурси в результаті діяльності суб'єктів господарювання. Історія розвитку та запровадження екологічних податків є тривалою. Уперше ідею екологічного оподаткування висловлено в працях А. К. Пігу [1, с. 512], який запропонував розглядати податки як інструмент впливу на поведінку «забруднювачів» навколишнього середовища, з одного боку, та як стимул до природоохоронної діяльності через дотації – з іншого.

Необхідність їх застосування підтверджена Програмою дій Європейського Союзу з охорони навколишнього природного середовища (1973 р.), що пов'язана з реалізацією принципу «забруднювач платить». Наступним етапом у розвитку екологічного оподаткування є ідея подвійного виграшу (win-win situation). Вона полягає в економічному стимулюванні охорони довкілля та раціональному природокористуванні за допомогою введення екологічних податків з одночасним зниженням податкового навантаження на інші об'єкти оподаткування [2].

Нова європейська стратегія економічного розвитку «Європа 2020: стратегія розумного, стійкого і всеосяжного зростання» значну увагу приділяє втіленню в життя ідеї більш раціонального використання природних ресурсів, покращенню екологічної ситуації, розробці нових екологічно чистих технологій. Згідно з єдиною екологічною стратегією, яка розрахована до 2020 р. і дістала назву «Стратегія 20–20–20», планується на 20 % скоротити викиди парникових газів (від рівня 1990 р.), довести до 20 % частку виробництва енергії за рахунок відновлювальних джерел енергії, а загальні енерговитрати країн – членів ЄС мають скоротитися на 20 % [3]. У країнах – членах ЄС поширеними екологічними податками є енергетичні податки (Австрія, Великобританія, Італія, Нідерланди, Словенія, Швеція). Це податки на споживання електрики, вугілля, природного газу та палива; податок на мінеральне паливо (Австрія, Великобританія, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Словаччина, Франція) [4, с. 11].

Директорат із податків і митних зборів Європейської комісії розподілив екологічні податки на сім груп за сферами використання:

- енергетичні податки (на моторне паливо, енергетичне паливо, електроенергію);
- транспортні податки (на пройдені кілометри, щорічний податок із власників, акцизи при купівлі автомобіля);
- плата за забруднення (емісія забруднювальних речовин в атмосферу й викиди у водні басейни);
- плата за розміщення відходів на звалищах та їх переробку;
- податки на викиди речовин, що призводять до глобальних змін (руйнування озонового шару);
- податок на шумовий вплив;
- плата за використання природних ресурсів.

Найбільш поширеними в країнах Європи є транспортні та енергетичні податки. Так, енергетичні податки складають 72 % від загальної величини екологічних податків у ЄС, а транспортні податки – 23 %.

За основними цілями використання отриманих доходів екологічні податки поділяють на такі види: стимуляційні податки (стимулювання екологічної поведінки природокористувачів); збори на покриття затрат (затрат на відновлення екології та моніторинг і контроль стану довкілля; податки, що підвищують доходи (поповнення державного бюджету) [5].

Розбіжності в структурі й методах застосування національних екологічних податків є важливим чинником для розробки заходів гармонізації екологічних податків країн-членів ЄС. У табл. 1 уміщено інформацію щодо основних видів екологічних податків та зборів, які застосовуються деякими державами ЄС.

Таблиця 1

Екологічні податки та збори деяких країн ЄС

Країна	Основні види екологічних податків та зборів
Великобританія	Збір за паливо; акциз на автомобілі; збори з авіапасажирів; податок на звалища; збір за зміну клімату; податок на будівельні матеріали.
Німеччина	Екологічні податки (спеціальний податок на фінансування навколишнього середовища, податок на захист навколишнього середовища); система зборів для підтримки якості навколишнього середовища (плата за забруднення води); збори на продукти (надбавка до ціни продукту, виробництво або споживання якого забруднює довкілля); торгівля квотами.
Польща	Плата за забруднення повітря, води, скидання стічних вод, утилізацію твердих відходів, вирубку лісу; плата за продукцію, що не відповідає екологічним стандартам.
Словенія	Плата за скидання стічних вод; податок за викиди вуглецю; податок на виробництво електроенергії; податок на транспортні засоби.
Латвія	Плата за забруднення повітря, води; плата за відходи; плата за видобуток корисних копалин; плата за продукцію, яка шкодить довкіллю.
Литва	Цільова плата за забруднення природи; нецільові податки за використання окремих видів природних ресурсів.
Чехія	Плата за викиди в атмосферу; плата за продукцію з використанням хлорфторвуглецю; плата за забруднення води; плата за діяльність, пов'язану зі знищенням відходів; податок на шумове забруднення (оподатковуються аеропорти).

Щодо України, то проблеми екологічного оподаткування ніколи не були в центрі уваги вітчизняної податкової нормотворчості. Модель обкладення платежами діяльності, яка прямо експлуатує ті чи інші ресурси навколишнього природного середовища, по суті, не змінювалася ще з кінця минулого століття. За даними Звіту про виконання Зведеного бюджету України за 2017 р., надходження від екологічного податку до бюджетів усіх рівнів склали 4,7 млрд грн. Це ніщо навіть у структурі лише податкових надходжень (яких понад 800 млрд грн). Краща ситуація з рентною платою за використання природних ресурсів, але й там 45 млрд грн (із 51 млрд грн) надходжень забезпечує плата за видобування корисних копалин.

На сумну ситуацію з екологічним податком в Україні нещодавно вказала Рахункова палата у Звіті про результати аудиту ефективності виконання повноважень органами державної влади в частині контролю за повнотою й своєчасністю надходження екологічного податку з викидів в атмосферне повітря та скидів у водні об'єкти [6].

Тож для України, яка позиціонує себе як держава, орієнтована на європейські цінності, закономірним буде переймати напрацювання в зазначеному напрямі більш досвідчених «колег». Зарубіжні країни використовують екологічні податки для стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності у сфері

охорони навколишнього природного середовища. Наприклад, у Швеції та Великобританії деякі екологічні податки запроваджуються з визначення прямого обов'язку з боку держави спрямовувати доходи від екологічних податків на скорочення податків на доходи фізичних осіб та податків на фонд заробітної плати [7, с. 60].

Досвід країн ЄС свідчить про те, що причини дієвості екологічних податків за забруднення в державах ЄС полягають у високих ставках, які спрямовані на те, щоб підприємствам було вигідніше вживати заходи з охорони довкілля, а не забруднювати його. Головна особливість податкового еколого-економічного інструментарію полягає в тому, що зібрані таким способом кошти надходять на бюджетні рахунки відповідного рівня (державного чи місцевого) і використовуються на фінансування екологічних проблем та відшкодування збитків [2].

Щодо ситуації в Україні, то суми видатків зведеного бюджету України на охорону навколишнього природного середовища повинні відповідати податковим надходженням з екологічного податку в регіонах України, оскільки в протилежному випадку можна стверджувати про необґрунтованість розміру ставок екологічного податку, а саме про їх заниження в певних регіонах, оскільки їх розмір не забезпечує дохідну частину відповідних бюджетів на достатньому рівні для виконання покладених на них завдань. Оскільки розмір сплаченого екологічного податку є прямим відображенням завданої шкоди навколишньому природному середовищу, а впровадження цього податку покликане покращити та відновити екологічний складник, то теоретично сума бюджетних витрат на таке відновлення не повинна бути меншою за сплачену на цій території суму екологічного податку. Світовий досвід екологічного регулювання показує, що для захисту інтересів громадян і національних виробників світова спільнота намагається скоординувати свої дії у сфері екологічного оподаткування. Нині в державах – членах ОЕСР і ЄС широко застосовують понад 520 різновидів екологічних податків, які стимулюють суб'єктів господарювання зменшувати викиди забруднювальних речовин [8].

Важливо зазначити, що особливістю екологічного оподаткування є те, що екологічний прогрес досягається з найменшими втратами для економіки, порівняно з іншими інструментами регулювання. Використання цінкових стимулів за допомогою оподаткування «шкідливого виробництва» більш високими податками, порівняно з «екологічно чистими» альтернативами, має більш гнучку реакцію виробників і споживачів. Податки стимулюють зміну поведінки за рахунок системи стимулювання, а не примусу [2].

Головною особливістю екологічної політики країн ЄС є те, що вона спрямована на попередження виникнення забруднення навколишнього середовища за допомогою проведення екологічної оцінки, таких видів: екологічна оцінка впливу на навколишнє середовище й екологічна оцінка стратегічних планів і програм розвитку.

Оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС) являє собою процедуру оцінки ймовірних наслідків промислової діяльності для навколишнього середовища й здоров'я людей на етапі планування (проекування) такої діяльності. Оцінка впливу на навколишнє середовище є обов'язковою процедурою та одним із ключових елементів запобігання забрудненню навколишнього середовища в усіх розвинених країнах світу, міжнародних фінансових установах [8].

Значні фінансові результати від реформи екологічного оподаткування вже отримала Німеччина. За рахунок збільшення надходжень від енергетичних податків (із 34,1 млрд євро в 1998 р. до близько 52,7 млрд євро у 2003 р.) вдалося спрямувати 88 % від отриманої суми на зменшення внесків громадян у межах системи державного пенсійного страхування, а 3 % використано на фінансування урядової федеральної програми щодо розширення інвестицій у поновлювальні джерела енергії та підвищення енерго-ефективності будівель [9, с. 3].

Зі свого боку, Україна в процесі розв'язання екологічних проблем із допомогою податкового регулювання може забезпечити економічні стимули для забруднювачів – стимулювати їх до нововведень та інвестицій у відновлювані джерела енергії й альтернативні види палива; ефективно використання паливно-енергетичних ресурсів, реалізацію заходів енергозбереження; збільшення частки відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива в енергетичному балансі країни; коригування споживчого попиту на екологічно «чисті» й «шкідливі» товари, їх пропозиції з боку виробників; ефективно використання природних ресурсів; фінансування природоохоронних фондів тощо.

Якщо розмір штрафних санкцій за байдуність до екологічних проблем керівників підприємств, які забруднюють довкілля, є меншим від витрат на дотримання правил, то уряд, змінюючи ставки екологічних податків, їх структуру й правила сплати, має зробити їх більшими. Це матиме результат – зменшення викидів забруднювальних речовин, збільшення витрат на інновації та технологічні вдосконалення. Отже,

податки дають змогу збільшити обсяг коштів, які заплатить забруднювач навколишнього середовища [10, с. 147]. Позицію уряду щодо збільшення ставок екологічного оподаткування висловив міністр екології та природних ресурсів О. М. Семерак. За його словами, наявна система оподаткування не компенсує суспільству збитків, завданих природному середовищу та здоров'ю населення внаслідок потрапляння в атмосферу, воду, ґрунти й ліси шкідливих компонентів. Міністр повідомив, що є тиск і на нього, і на міністерство, аби не відбувалося підвищення ставок, та що підвищення податків – це створення несприятливих умов для роботи бізнесу. Міністр вважає, що, піднявши екологічний податок, власникам підприємств буде вигідніше вкладати кошти в екологічну модернізацію й зменшувати викиди, автоматично зменшуючи суму сплаченого податку. Натомість держава може компенсувати бізнесу частини відсоткової ставки за кредитом, який підприємство взяло на екологічну модернізацію. При цьому глава відомства акцентував, що в Україні податок на викиди в рази нижчий, ніж в інших країнах. Адже в багатьох державах світу є так званий вуглецевий податок. При цьому польські та українські підприємства продають той же метал за світовими цінами [11].

Визначення рівня вуглецевого податку виходить із нормативів заданої державою ціни на вуглець, з урахуванням якої суб'єкти ринку обчислюють можливі обсяги викидів, які не лімітуються. Вуглецеві податки використовуються багатьма державами Європи, а також Мексикою та Японією. Щорічний світовий обсяг їх сплати складав 14 млрд дол. США (на квітень 2015 р.) Ціни на вуглець складають від 1 дол. за тону вуглекислого газу в еквіваленті в Мексиці до 130 дол. за тону у Швеції. Разом із тим здебільшого ця ціна складає менше ніж 10 дол. за тону [12, с. 9]. Згідно з Податковим кодексом України, ставка вказаного податку становить 0,33 грн (0,015 євро) за 1 тону вуглекислого газу в еквіваленті, тоді як у ЄС зараз ринкова ціна за 1 тону вуглекислого газу в еквіваленті складає близько 6 євро. Тому цей податок в Україні поки що не створює належних стимулів до зменшення парникових викидів в атмосферу та заохочує як українських, так і зарубіжних інвесторів розвивати в нашій країні «брудні» виробництва. Цьому може завадити лише самоорганізація населення на місцях і соціально відповідальний бізнес, оскільки наша держава ще не приділяє належної уваги збереженню довкілля [13].

Водночас, ураховуючи той факт, що в останні роки Україна перетворилася на найбіднішу країну Європи, важливо поступово підвищувати ставку вуглецевого податку, орієнтуючись на його рівень у найменш розвинутих державах ЄС. Для України важливо ефективніше торгувати вуглецевими квотами на міжнародних вуглецевих біржах, щоб отримати додаткові іноземні інвестиції для побудови «зеленої» економіки в країні. Справа в тому, що наша держава поки що не вибирає встановлені для неї міжнародним співтовариством вуглецеві квоти на викиди в повітря двоокису вуглецю. Їх можна продавати розвинутим країнам, які перевищують закріплені за ними подібні квоти. Але умовою отримання вказаних інвестицій є обов'язкове їх використання на проекти, у яких передбачено скорочення викидів парникових газів у цілому [13]. Цілком закономірно, що такі фінансові інструменти, як «зелені податки», можуть забезпечити бюджет додатковими доходами, які можна буде використати для поліпшення екології або скорочення податків для незаможних верств населення [14].

Витрати на адміністрування податків надзвичайно важливі, тому екологічні податки є досить ефективними. Зокрема, надзвичайно низькі витрати на їх адміністрування в Німеччині: на екологічні податки витрачається лише 0,1 % їхніх доходів (для порівняння: 2,2 % доходів від податку на доходи фізичних осіб і 5 % доходів від корпоративного прибуткового податку витрачаються на їх адміністрування) [9, с. 3]. Для України ж досить дорогим є адміністрування податків у цілому та екологічного зокрема, тож скорочення таких витрат, відповідно до досвіду Німеччини, для нашої країни є одним із пріоритетних завдань.

Також для України було б доцільно ввести понижувальні коефіцієнти або ставки екологічного податку для платників, які запровадили систему екологічного менеджменту (система стандартів ISO 14 000). Одним із варіантів фіскального стимулювання зменшення викидів може стати дозвіл на вирахування природоохоронних витрат із суми екологічних платежів. Із початку 1990-х років багато країн в основу оподаткування автомобілів заклали викиди вуглекислого газу (CO₂). Першою була Фінляндія, яка запровадила його в 1990 р. Невдовзі її приклад наслідували Великобританія, Данія, Німеччина, Нідерланди, Польща, Словенія, Фінляндія та Швеція [14].

В Україні важливо вже докорінно змінювати ситуацію щодо екологічного оподаткування й переймати світовий досвід, тим більше, це слід зробити у 2018–2020 рр., оскільки, за підсумками 2017 р., наша країна втратила 65 позицій за індексом екологічної ефективності, опинившись на 109 місці серед 180 держав світу [15]. Усе це вимагає суттєвого вдосконалення використання тих екологічних фінансово-кредитних інструментів,

які вже застосовуються в Україні (насамперед екологічного податку, «зеленого» тарифу, «зелених» інвестицій, податкових пільг на використання електротранспорту тощо), та запровадження нових, що вже застосовуються в провідних країнах світу («зелені» інновації, «зелені» сертифікати, карбонові обмеження на діяльність підприємств на перспективу тощо). Це потрібно тому, що однією з підвалин соціально-ринкової економіки, на думку зарубіжних й українських учених, є забезпечення екологічного порядку, що передбачає збереження довкілля, енергетичну ефективність, використання альтернативних відновлюваних джерел енергії [16, с. 71].

У країнах ЄС розглядають питання щодо запровадження спеціальних екологічних сертифікатів, у яких буде передбачено вид енергії, що використаний для продукування того чи іншого товару (послуги). У випадку застосування переважно викопних джерел енергії для виробництва певного товару для нього будуть уведені обмеження для експорту в держави ЄС. Тим самим фінансово стимулюватиметься виробництво енергії з відновних джерел [13]. Так, у країнах Європи основною функцією екологічного оподаткування є регулювання діяльності економічних агентів, щоб їхня діяльність спричиняла менше навантаження на навколишнє природне середовище. В Україні вигідніше заплатити екологічний податок і далі виконувати шкідливу діяльність, аніж екологізувати виробництво. З огляду на зазначене, податок не виконує ні регулятивно-стимуляційну, ні фіскальну функцію (через мізерний рівень надходжень). Наприклад, ставка податку за викиди в атмосферне повітря встановлена на рівні 0,41 грн за тонну, тоді як у світі мінімальні розміри ставок починаються від 1 дол. за тонну. Окрім того, чи не найбільше проблем в Україні існує з адмініструванням та контролем за сплатою екологічного податку. Наприклад, зовсім не врегульовано порядок взаємодії між органами фіскальної служби та екологічної інспекції. Задля виправлення ситуації потрібно систематизувати досвід європейських країн та адаптувати його для впровадження в українських реаліях [6].

Висновки. Очевидним є факт наявності в Україні системи екологічного оподаткування в її початковій фазі. Для чинного уряду такий стан речей є досить виправданим, адже усталену сформовану систему значно важче реформувати, натомість створення чіткого продуманого механізму практично з «нуля» викличе в населення та бізнес-сектору більш позитивну, аніж негативну реакцію, але це можливо виключно за умови мудрого, поступового підходу. Для досягнення належного ефекту слід переймати досвід країн, які спромоглися досягти успіху у сфері екологічного оподаткування, в Україні треба зменшити витрати на адміністрування екологічного податку, застосовувати його як механізм стимулювання екологічно безпечних виробництв, установити належний контроль за поверненням коштів, акумульованих з екологічно шкідливих виробництв саме в ті регіони, стану довкілля яких нанесли збитки ці виробництва. При цьому важливу роль відіграє рівень екологічної свідомості населення та бізнесу в країні, оскільки питання екологічного оподаткування не є виключно економічним чи юридичним, а передусім виступає морально-етичним і кожні позитивні зміни в цьому напрямі можливі лише за умови усвідомлення важливості його кожним громадянином.

Джерела та література

1. Пигу А. Экономическая теория благосостояния / А. Пигу; пер. с англ. Москва: Прогресс, 1985. Т. 1. 512 с.
2. Варламова І. С. Екологічне оподаткування як основа сталого розвитку національної економіки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. URL: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/170.pdf>.
3. Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Communication from the Commission. European Commission. Brussels, 2010, 03 March. 32 p.
4. Green policies in the EU: A review, EC-IILS joint discussion paper series. № 14. 57 p. The Political Economy of Environmentally Related Taxes, 2006. 19 June. Paris : OECD. P. 10. URL : <http://www.ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7246&langId=en>.
5. Paul Ekins. Theory and Practice of Environmental Taxation: <http://www.greentaxreport.co.uk/read-chapteronline/11-theory-and-practice-of-environmental-taxation?showall=1>
6. Яцішин С. Екологічне оподаткування: українські реалії та європейська практика. *Юридична газета онлайн*. 2018. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/ekologichne-pravo-turistichne-pravo/ekologichne-opodatkovannya-ukrayinski-realiyi-ta-evropeyska-praktika.html>
7. Создание рыночных стимулов к экологизации товаров. Руководство для стран Восточного Партнерства. *ОЕСР*. 2014. 100 с.
8. Андрусевич А. Жити по-європейськи: оцінка впливу на довкілля та якість життя. URL: http://gazeta.dt.ua/ECOLOGY/zhiti-po-yevropeyski-ocinka-vplivu-na-dovkillyata-yakist-zhittya-_html
9. Görres A. 2005. Germany's ecotax reform 1999–2003: implementation, impact, future development. Green budget paper. P. 3. URL : <http://www.foes.de/pdf/GBGGreenEssay-2005-03-Goerres-Germanys-ecotax-reform-1999-2003.pdf>.

10. Налоговые льготы. Теория и практика применения: монография / под ред. И. А. Майбурова, Ю. Б. Иванова. Москва: Юнити-Дана, 2014. 487 с.
11. Остап Семерак. Підвищення екологічного податку – хороший стимул для підприємств проводити модернізацію шкідливих виробництв. Міністерство екології та природних ресурсів України. 2018. URL: <https://menr.gov.ua/news/32014.html>.
12. Порфирьев Б. Н. «Зеленые» тенденции в мировой финансовой системе. Мировая экономика и международные отношения. 2016. № 9. С. 5–16.
13. Карлін М. І. Зростання ролі фінансово-екологічних інструментів у світовій та національних економіках: проблема вибору для України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. № 2. С. 117–124.
14. Нікітіши А. Податкове регулюванн як інструмент державної екологічної політики. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 2. С. 126–137.
15. Шевченко І. Україна втратила 65 позицій за індексом екологічної ефективності. URL: <https://blogs.korespondent.net/blog/politics/3935316>
16. Соціальна економіка: навч. посіб. 2-ге вид., без змін / [О. О. Беляєв (кер. авт. кол.), Є. Б. Ніколаєв (наук. ред.), А. В. Келічавий та ін.]. Київ: КНЕУ, 2016. С. 481

References

1. Pyhu A. (1985) Ekonomicheskaya teoriya blagosostoyaniya [Economic welfare theory] Moscow [in Russian].
2. Varlamova I. S. (2015) Ekologichne opodatkovannia yak osnova staloho rozvytku natsionalnoi ekonomiky [Ecological taxation as the basis of sustainable development of the national economy]. Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national problems of the economy. Retrieved from <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/170.pdf>. [in Ukrainian].
3. Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Communication from the Commission. European Commission. Brussels, 2010, 03 March. 32 p. [in English]
4. Green policies in the EU: A review, EC-IILS joint discussion paper series. The Political Economy of Environmentally Related Taxes, 14 (57) Retrieved from <http://www.ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7246&langId=en> [in English].
5. Paul Ekins (2006). Theory and Practice of Environmental Taxation. Retrieved from <http://www.greentaxreport.co.uk/read-chapteronline/11-theory-and-practice-of-environmental-taxation?showall=1> [in English]
6. Iatsishyn Ye. (2018) Ekologichne opodatkovannia: ukraïnski realii ta yevropeiska praktyka [Ecological taxation: Ukrainian realities and European practice]. Yurydychna hazeta onlain - Legal newspaper online. Retrieved from <http://yur-gazeta.com/publications/practice/ekologichne-pravo-turistichne-pravo/ekologichne-opodatkovannia-ukrayinski-realiyi-ta-evropeyska-praktika.html> [in Ukrainian].
7. OESR (2014) Sozdanye runochnukh stymulov k ekolohyzatsyy tovarov. Rukovodstvo dlia stran Vostochnoho Partnerstva – Creation of market incentives for the greening of goods. Guidelines for the Eastern Partnership countries [in Russian].
8. Andrushevych A. Zhyty po-yevropeysky: otsinka vplyvu na dovykillia ta yakist zhyttia [Live in a European way: an assessment of the environmental impact and quality of life]. Dzerkalo tizhnya – the mirror of the week. Retrieved from http://gazeta.dt.ua/ECOLOGY/zhiti-po-yevropeyski-ocinka-vplyvu-na-dovkilliyata-yakist-zhittya_.html [in Ukrainian].
9. Gorres A. (2005) Germany's ecotax reform 1999–2003: implementation, impact, future development – Green budget paper. Retrieved from <http://www.foes.de/pdf/GBGGreenEssay-2005-03-Goerres-Germans-ecotax-reform-1999-2003.pdf>.
10. Maiburova Y. A., Yvanova Yu. B. (2014) Nalohovyie lhoty. Teoriya y praktyka pryimeneniya [Tax privileges. Theory and practice of application]. Moscow: Yuniti-Dana [in Russian].
11. Ostap Semerak (2018) Pidvyshchennia ekolohichnoho podatku – khoroshyi stymul dlia pidpriemstv provodyty modernizatsiiu shkidlyvykh vyrobnytstv [Increasing the environmental tax is a good incentive for enterprises to modernize harmful industries]. Ministerstvo ekolohii ta pryrodnykh resursiv Ukrainy - Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine. Retrieved from <https://menr.gov.ua/news/32014.html> [in Ukrainian].
12. Porfyrev B. N. (2016) «Zelenye» tendentsyy v myrovoi fynansovoi systeme [«Green» trends in the global financial system]. Myrovaia ekonomyka y mezhdunarodnye otnosheniya – World Economy and International Relations, 9 [in Russian].
13. Karlin M. I. (2018) Zrostannia roli finansovo-ekolohichnykh instrumentiv u svitovii ta natsionalnykh ekonomikakh: problema vyboru dlia Ukrainy [Growing the role of financial and environmental instruments in world and national economies: the problem of choice for Ukraine]. *Ekonomichni chasopysy Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky – Economic Journal of the East European National University named after Lesia Ukrainka*, 2, 117–124 [in Ukrainian].

14. Nikitishy A. (2017) Podatkove rehuliuwann yak instrument derzhavnoi ekolohichnoi polityky [Tax regulation as an instrument of state environmental policy]. Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo - Foreign Trade: Economics, Finance, Law, 2, 126–134 [in Ukrainian].
15. Shevchenko I. Ukraina vtratyła 65 pozytsii za indeksom ekolohichnoi efektyvnosti [Ukraine lost 65 points in terms of the ecological efficiency index]. Korespondent – Correspondent. Retrieved from <https://blogs.korespondent.net/blog/politics/3935316> [in Ukrainian].
16. Bieliaiev O. O., Nikolaiev Ye. B., Kelichavyi A. V. et al. (2016) Sotsialna ekonomika: navch. posib. 2-he vyd., bez zmin. [Social Economy: Textbook] Kyiv: KNEU [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 02.09.2018 р.